

Внесок Української бібліотечної асоціації у формування сучасної бібліотечної освіти в Україні

А. О. Мотько

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: Alyona94@meta.ua

Paper received 22.05.20; Accepted for publication 16.05.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-231VIII39-09>

Анотація. У статті проаналізовано внесок Української бібліотечної асоціації у формування сучасної бібліотечної освіти в Україні та виокремлено її пріоритетні напрями діяльності в галузі освіти. У результаті з'ясовано, що Українська бібліотечна асоціація, як з початку свого існування була тісно пов'язана з фаховою освітою, так і сьогодні продовжує робити суттєвий внесок у розвиток бібліотечної освіти в Україні. Акцентовано, що одним із пріоритетних напрямів діяльності асоціації сьогодні є розвиток безперервної освіти та підвищення престижу українських книгозбірень.

Ключові слова: асоціація, УБА, Українська бібліотечна асоціація, безперервна освіта, Головний тренінговий центр (ГТЦ).

Вступ. В умовах сьогодення Українська бібліотечна асоціація (УБА) здійснює істотний вплив на розвиток бібліотечної справи в Україні та формування сучасної бібліотечної освіти, адже за участі асоціації розроблено ряд стандартів, освітніх та навчальних програм, організовано спеціальні семінари та дистанційні курси для бібліотечних фахівців, створено Головний тренінговий центр для бібліотекарів.

Короткий огляд публікацій по темі. Вивчення фахової літератури дало змогу з'ясувати, що питанням бібліотечної освіти присвячений ряд публікацій таких науковців, як В. Бабич [1], Н. Бачинська [2], В. Загуменна [4], Т. Новальська [6], В. Пашкова [7], О. Сербін і Т. Ярошенко [12], В. Скар та І. Шевченко [13], М. Слободяник [14], А. Соляник [15] та ін., які, будучи членами Української бібліотечної асоціації, зробили чималий внесок у формування і розвиток сучасної бібліотечної освіти в Україні. В. Бабичем було здійснено дослідження еволюції бібліотечно-інформаційної освіти, сучасні тенденції розвитку ступеневої підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної та архівної освіти досліджувала Т. Новальська, діяльність професійних бібліотечних об'єднань щодо підготовки бібліотечних кадрів та підвищення їх кваліфікації розглядала В. Пашкова. Різні аспекти вдосконалення сучасної бібліотечної освіти розкрито О. Сербінін та Т. Ярошенко, В. Скар та І. Шевченко. Основні етапи розвитку бібліотечно-інформаційної освіти та її основні ознаки визначено Н. Бачинською, В. Загуменна запропонувала концептуальну модель підготовки сучасного бібліотечно-інформаційного фахівця, а А. Соляник було представлено культуроцентричну модель модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти. Концептуальні засади розвитку вищої бібліотечної освіти досліджувались М. Слободяником. Однак, обґрунтування внеску Української бібліотечної асоціації у формування бібліотечно-інформаційної освіти в Україні досі не було предметом спеціального розгляду, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Мета. Метою публікації є проаналізувати і обґрунтувати внесок Української бібліотечної асоціації у формування сучасної бібліотечної освіти в Україні та виокремити пріоритетні напрями її діяльності в галузі освіти.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети під час дослідження було використано загальнонаукові методи та спеціальні методики: соціально-комунікаційний, системний, відповідно до якого Українська бібліотечна асоціація розглядалась як система, що динамічно розвивається і адаптується до нових реалій, використання методу аналізу документів, методу аналізу контенту та описового методу обумовлено необхідністю вивчення і висвітлення нормативно-правових документів, ухвалених за участю УБА, а також розкриття освітнього потенціалу тих заходів, організатором яких виступала УБА.

Результати та їх обговорення. Від початку створення у 1995 р. УБА була тісно пов'язана з фаховою освітою, оскільки у витоків створення асоціації стояли такі відомі науково-педагогічні працівники, які займались саме бібліотечною освітою, як В. Бабич, А. Корнієнко, В. Пашкова [10] та ін. Однією із перших створених секцій УБА стала секція безперервної бібліотечно-інформаційної освіти (керівники професор В. Бабич, декан факультету бібліотечно-інформаційних систем, завідувач кафедри Київського державного інституту культури (нині Київський національний університет культури і мистецтв), заслужений працівник культури України, та професор В. Скар, зав. кафедрою бібліотечної справи Інституту підвищення кваліфікації працівників культури). Згодом структура УБА зазнавала змін, проте освітній напрям діяльності завжди залишався серед пріоритетів УБА і сьогодні у складі асоціації функціонує секція з бібліотечно-інформаційної освіти (керівник В. Загуменна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри бібліотекознавства та інформаційних комунікацій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв). Секція «спрямовує свої зусилля на розвиток бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, підвищення якості освіти, впровадження кращих світових стандартів у підготовку висококваліфікованих бібліотечно-інформаційних фахівців, що стануть конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці» [11].

Сьогодні, як і на початку роботи УБА, активними членами асоціації є представники таких провідних закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка бібліотечних фахівців, як Національна академія кері-

вних кадрів культури і мистецтв, Київський національний університет культури і мистецтв, Харківська державна академія культури, Київський університет імені Бориса Грінченка та ін. У сучасних умовах асоціація стає «майданчиком зв'язку» між освітою і практикою, чому сприяє членство в УБА як представників закладів вищої освіти, так і бібліотечних практиків, під час взаємодії і співпраці яких відбувається обмін ідеями та думками, що, у свою чергу, дає можливість втілювати практичні здобутки в освітні програми і, водночас, готувати фахівців, затребуваних на ринку праці.

Ухвалений 2014 р. Закон України «Про вищу освіту» [9] передбачає посилення зв'язку практики і теорії, організацію дуальної освіти та залучення до освітнього процесу в закладах вищої освіти певного відсотку науково-педагогічних працівників, які мають досвід практичної роботи. Проте ще до ухвалення закону УБА було створене середовище, яке сприяло ефективному поєднанню теорії з практикою під час підготовки бібліотечних фахівців.

Аналіз діяльності УБА дає змогу виокремити такі пріоритетні напрями роботи з розвитку бібліотечної освіти:

- організаційний напрям (визначення актуальних тематичних напрямів, які потребують обговорення і вирішення під час конференцій, тренінгів, форумів, семінарів тощо);
- практичний напрям (безперервна освіта (освіта протягом життя) для працівників бібліотек);
- методичний напрям (підготовка та видання навчально-методичних матеріалів).

Реалізація першого напрямку здійснюється за організаційного спрямування секції з бібліотечно-інформаційної освіти, члени якої фокусують увагу на тих важливих питаннях сьогодення, які стосуються розвитку бібліотечної освіти України. Представники секції, серед яких є як працівники бібліотек, так і закладів вищої освіти, обмінюючись досвідом, визначають шляхи вирішення цих актуальних питань.

З метою «активізації творчої професійної діяльності педагогічних працівників та стимулювання їх участі в розбудові національної системи бібліотечної освіти» УБА з 1996 р. запровадила почесну відзнаку «За внесок у бібліотечну освіту» [8], яка присуджується щорічно за визначні заслуги в розвитку бібліотечної освіти.

З іншого боку, шляхом організації конференцій, круглих столів, форумів тощо, секція УБА з бібліотечно-інформаційної освіти об'єднує фахівців закладів вищої освіти України усіх рівнів акредитації, які під час професійних зібрань (конференцій, семінарів, форумів тощо) обговорюють актуальні проблеми безперервної освіти та їх вирішення.

За ініціативи секції було започатковано щорічну конференцію УБА, присвячену саме предметному обговоренню тенденцій розвитку фахової бібліотечної освіти, яка традиційно проводиться в смт. Славське. Цього року, в рамках Х Ювілейної міжнародної конференції «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: орієнтири співтворення» (25–28 лютого 2020 р.) обговорювались питання бібліотечної освіти в контексті розвитку бібліотечної справи та міжна-

родних бібліотечних трендів, сучасні проблеми вітчизняних книгозбірень та їх вплив на формування програм підвищення кваліфікації працівників бібліотек, нові тренінгові програми тощо [17].

Питанням бібліотечно-інформаційної освіти традиційно приділяється особлива увага і під час проведення щорічного бібліотечного форуму в рамках Львівського книжкового форуму. Зокрема, у вересні 2019 р. за ініціативи секції з в рамках Х Львівського міжнародного бібліотечного форуму (18–21 вересня 2019 р.) відбулося засідання студії «Нові освітні концепції: зміни реальні чи формальні?», під час якої обговорювались питання викликів сучасної бібліотечно-інформаційної освіти; іміджу бібліотечно-інформаційної освіти; модернізації сучасної бібліотечної освіти тощо [5].

Аналіз програм і матеріалів подібних конференцій, форумів, семінарів УБА дає змогу відстежувати актуальні проблеми бібліотечної освіти та пошук ефективних підходів до їх вирішення, адже в обговоренні беруть участь не лише бібліотекарі-практики, а й науково-педагогічні працівники провідних закладів вищої освіти України, зокрема Київського національного університету культури і мистецтв, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Харківської державної академії культури, Київського університету імені Бориса Грінченка тощо.

Значення освітнього напрямку діяльності УБА відображено в її Стратегії розвитку на 2019–2021 рр., якою, зокрема, передбачено «сприяння розбудові безперервної фахової освіти бібліотекарів, розробляючи навчальні програми та модулі з актуальних тем та надаючи широку пропозицію освітніх майданчиків, у тому числі на партнерських засадах із закладами освіти та підвищення кваліфікації для розвитку професійних компетентностей бібліотекарів через розбудову безперервної освіти» [16].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій і програмного забезпечення та спричинені ним суспільно-економічні зміни актуалізували для сучасних бібліотек завдання з впровадження у свою діяльність новітніх послуг, багато з яких побудовані на використанні інтернет-технологій, що вимагає від бібліотечних працівників опанування відповідними компетентностями. Вирішенню цього завдання УБА сприяє шляхом реалізації практичного і методичного напрямів роботи з розвитку бібліотечної освіти.

Початок практичного напрямку заклало створення в Інституті післядипломної освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за проектом Української бібліотечної асоціації та фінансової підтримки програми «Глобальні бібліотеки» Фондації Білла і Мелінди Гейтс Головного тренінгового центру для бібліотекарів (ГТЦ), метою діяльності якого є «формування системного та сприятливого інформаційно-освітнього середовища, сприяння освіті бібліотекарів, надання додаткових можливостей для навчання» [3].

Основними завданнями ГТЦ було визначено «підготовку навчальних програм підвищення кваліфікації працівників бібліотек; розробку навчальних матеріалів; підготовку дистанційних курсів за навчальними програмами; організацію курсового навчання для

тренерів регіональних тренінгових центрів за програмою «Бібліоміст»; директорів обласних бібліотек; голів та викладачів циклових комісій бібліотечних дисциплін училищ культури і мистецтв, керівників регіональних тренінгових центрів; організацію курсового навчання з метою підвищення кваліфікації бібліотекарів м. Києва та Київської області» [3].

На порталі Головного тренінгового центру можна ознайомитись із планом проведення занять та розділами «ресурси», «тренерський портал», «навчальні матеріали семінарів та тренінгів», «дистанційні курси», які містять рекомендації для проведення тренінгів та вебінарів; рекомендації з оновлення змісту навчальних програм тренінгових центрів, інші програми курсів різного тематичного спрямування, навчальні матеріали семінарів та тренінгів. Також, ГТЦ пропонує низку курсів та видає збірки матеріалів на допомогу підвищення кваліфікації тощо. Зокрема, було розроблено та розміщено дистанційні курси та навчальні програми підвищення кваліфікації бібліотечних працівників за проблематикою: Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці; Адвокація: представлення інтересів бібліотек; Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища; Електронне урядування та доступ до інформації у бібліотеках; Управління бібліотекою та нові послуги для користувачів тощо [3].

Важливо підкреслити, що УБА надає змогу бібліотекарям підвищити кваліфікацію, також, в дистанційному режимі, а в 2019 р. здобутком практичного напрямку роботи УБА з розвитку бібліотечної освіти стала розробка у і апробація безкоштовного освітнього онлайн-курсу «Бібліотека – відкритий публічний простір», який було розміщено на платформі «Відкритий університет Майдану». Про актуальність курсу свідчить той факт, що з початку відкриття реєстрації на нього 30 вересня 2019 р. станом на 20 травня 2020 р. дипломи про його успішне завершення отримало 2094 особи.

У рамках методичного напрямку роботи УБА з розвитку освіти було організовано підготовку і видання ряду методичних рекомендацій, програм освітніх дисциплін, посібників (як-от посібники для тренерів за програмою підвищення кваліфікації: «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці» (2010 р.), «Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища» (2012 р.), «Адвокація: представлення інтересів бібліотек» (2012 р.)

та ін.; посібники для бібліотекарів за програмою підвищення кваліфікації: «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці» (2012 р.), «Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника» (2012 р.) та ін.; навчальні матеріали для підвищення кваліфікації бібліотекарів: «Розбудова потужних бібліотечних асоціацій» (2012 р.) та ін.; методичні рекомендації: «Молодіжні простори в бібліотеках» (2019 р.); «Міжнародні правила цитування та посилення в наукових роботах» (2016 р.); «Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ» (2016 р.) та ін.; практичні посібники: «Картування громад в Україні» (2017 р.) та ін.) [18]. Ці матеріали з'явилися ще тоді, коли в закладах вищої освіти з підготовки бібліотечних фахівців відповідних курсів ще не було розроблено.

Слід зазначити, що розробка таких матеріалів триває, про що свідчать видання за 2019–2020 рр.: «Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності: рекомендації» (2019 р.), «Університетська бібліотека в системі наукових комунікацій: програма навчального модулю підвищення кваліфікації працівників бібліотек» (2020 р.) та ін. У підсумку можна констатувати, що УБА і сьогодні робить помітний внесок у розвиток навчально-методичного забезпечення фахової бібліотечної освіти.

Висновки. Отже, з часів свого заснування Українська бібліотечна асоціація приділяє значну увагу актуальним питанням розвитку бібліотечної освіти і підготовки сучасного високопрофесійного бібліотечного фахівця. Аналіз діяльності УБА дав змогу виокремити три напрями роботи асоціації з розвитку освіти: організаційний, практичний та методичний, реалізація яких є запорукою виконання завдання Стратегії розвитку УБА на 2019–2021 рр. з розбудови безперервної бібліотечної освіти. Організаційним осередком освітнього напрямку діяльності УБА сьогодні є секція з бібліотечно-інформаційної освіти у структурі асоціації, яка ініціює проведення конференцій, семінарів, тренінгів тощо з обговорення актуальних проблем бібліотечної освіти та пошуку шляхів їх вирішення. Водночас, створення Головного тренінгового центру стало запорукою доступу бібліотечних працівників до навчально-методичних матеріалів, дистанційних курсів та методичних рекомендацій різного тематичного спрямування з метою підвищення кваліфікації і опанування компетентностями, необхідними бібліотекарю інформаційної доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич В. С. Еволюція бібліотечно-інформаційної освіти. Київ, 1997. 64с.
2. Бачинська Н. А. Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 3. С. 57–67.
3. Головний тренінговий центр. *Українська бібліотечна асоціація* : офіційний веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/ayYvySw> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
4. Загуменна В. В. Концептуальна модель підготовки сучасного бібліотечно-інформаційного фахівця. *Вісник Книжкової палати*. 2001. № 2. С. 20–21.
5. Х Львівський міжнародний бібліотечний форум: програма конференції, м. Львів, 18-21 вересня 2019 р. Львів. URL: <https://cutt.ly/fyYc2VQ> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
6. Новальська Т. В. Наступність здобуття вищої бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах реформування. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 1. С. 4–10.
7. Пашкова В. С. Внесок професійних бібліотечних об'єднань у безперервну освіту. *Бібліотечна планета*. 2007. № 3. С. 10–15.
8. Положення про почесну відзнаку Української бібліотечної асоціації «За внесок у бібліотечну освіту». *Українська бі-*

- бібліотечна асоціація : офіційний веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/ayYvOb1> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
9. Про вищу освіту: Закон України. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://cutt.ly/tyYvi58> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
 10. Реєстр громадських об'єднань. Міністерство юстиції України. URL: <https://cutt.ly/ktSqoiq> (дата звернення: 15.02.2020).
 11. Секція з бібліотечно-інформаційної діяльності *Українська бібліотечна асоціація* : офіційний веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/QuYvJ5R> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
 12. Сербін О., Ярошенко Т. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти. *Вісник Книжкової палати*. 2015. №2. С. 12-15. URL: <http://eprints.rclis.org/24867/> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
 13. Скарн В. К. Безперервна бібліотечно-бібліографічна освіта – 2002: новий етап розвитку. *Бібліотечна планета*. 2002. № 3. С. 41–42.
 14. Слободяник М. С. Концептуальні засади розвитку вищої бібліотечної освіти. *Бібліотечна планета*. 2001. № 1. С. 23–24.
 15. Соляник А. А. Культуроцентрическая модель модернизации высшего библиотечно-информационного образования. *Вісник Харківської державної академії культури*. Спец-випуск 40: зб. наук. пр. Харків: ХДАК, 2013. С. 31–41.
 16. Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019–2021 рр. *Українська бібліотечна асоціація*: офіційний веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/XyYbdoG> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
 17. Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: орієнтири співтворення: програма Х Ювілейної міжнародної конференції, смт. Славське, 25–28 лютого 2020р. URL: <https://cutt.ly/9yYbklt> (дата звернення: 20.05.2020 р.).
 18. Українська бібліотечна асоціація: видання. *Українська бібліотечна асоціація*: офіційний веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/zyYbztzf> (дата звернення: 20.05.2020 р.).

REFERENCES

1. Babych, V. S. (1997). Evolution of library and information education. Kyiv [in Ukrainian].
2. Bachynska, N. A. (2018). Library and information education in Ukraine: stages of development and characteristics. *Library Science. Documentation. Informology*, no. 3, pp. 57-67 [in Ukrainian].
3. Main training center. Kyiv. URL: <https://cutt.ly/ayYvySw> [in Ukrainian].
4. Zagumenna, V.V. (2001). Conceptual model of preparation of a modern library and information specialist. *Visnyk of the Book Chambe*, no. 2, pp. 20-21 [in Ukrainian].
5. X Lviv International Library Forum: conference program, Lviv, September 18-21, 2019. Lviv. URL: <https://cutt.ly/fyYc2VQ> [in Ukrainian].
6. Novalska, T.V. (2017). The continuity of obtaining higher library and information and archival education in terms of reform. *Library Science. Documentation. Informology*, no. 1, pp. 4-10 [in Ukrainian].
7. Pashkova, V.S. (2007). The contribution of professional library associations to continuing education. *Library Planet*, no. 3, pp. 10-15 [in Ukrainian].
8. Regulations on the honorary award of the Ukrainian Library Association "For contribution to library education". Kyiv. URL: <https://cutt.ly/ayYvOb1> [in Ukrainian].
9. On Higher Education»: Law of Ukraine. Kiev. URL: <https://cutt.ly/tyYvi58> [in Ukrainian].
10. Register of public associations. Ministry of Justice of Ukraine. URL: <https://cutt.ly/ktSqoiq> (accessed: 15.02.2020) [in Ukrainian].
11. Section of library and information activities. Kyiv. URL: <https://cutt.ly/QuYvJ5R> [in Ukrainian].
12. Serbin, O., Yaroshenko T. (2015). Aspects of reforming and improving modern library education. *Bulletin of the Book Chamber*, no. 2, pp. 12-15. URL: <http://eprints.rclis.org/24867/> (accessed: 20.05.2020) [in Ukrainian].
13. Sknar, V.K., Shevchenko, I.O. (2002). Continuous library and bibliographic education - 2002: a new stage of development. *Library Planet*, no. 3, pp. 41-42 [in Ukrainian].
14. Slobodyanyk, M.S. (2001). Conceptual principles of development of higher library education. *Library Planet*, no. 1, pp. 23-24 [in Ukrainian].
15. Solyanyk, A.A. (2013). Cultural-centric model of modernization of higher library and information education. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture*, issue 40, pp. 31-41 [in Russian].
16. Strategy of the Ukrainian Library Association for 2019 - 2021. Kyiv. URL: <https://cutt.ly/XyYbdoG> [in Ukrainian].
17. Modern library and information continuing education: guidelines for co-creation: the program of the X Jubilee International Conference, village. Slavske, February 25 - 28, 2020. Slavske. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2020/Slavske_Progr_2020.pdf [in Ukrainian].
18. Ukrainian Library Association: publication. Kyiv. URL: <https://cutt.ly/zyYbztzf> [in Ukrainian].

The contribution of the Ukrainian Library Association in the formation of modern library education in Ukraine

A. Motko

Abstract. The article analyzes the contribution of the Ukrainian Library Association in the formation of modern library education in Ukraine and highlights its priority areas in the field of education. As a result, it was found that the Ukrainian Library Association, as from the beginning of its existence was closely associated with professional education, and today continues to make a significant contribution to the development of library education in Ukraine. It is emphasized that one of the priority activities of the association today is the development of continuing education and increasing the prestige of Ukrainian book collections.

Keywords: Association, ULA, Ukrainian Library Association, Continuing Education, Main Training Center (MTC).